

Filistin'de İnsan Hakları İhlalleri

Özet

İsrail işgal ettiği Filistin topraklarında birçok insan hakkı ihlali gerçekleştirmiştir. Hak ihlali oluşturan her bir vaka önemliken, İsrail'in insan haklarını ihlal ettiği vakaları saymak muhtemelen yüzlerce ciltten oluşan bir çalışmaya kalkışmayı gerektirecektir. İsrail, uluslararası sistemin güçlü aktörlerinin desteğiyle, hesap vermesini gerektiren denetim mekanizmalarından da kaçınarak Filistinlilerin insan haklarını çekinmeden ihlal etmektedir. İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında gerçekleştirdiği insan hakkı ihlallerini ele alırken yalnızca yaşam hakkı, işkence yasağı, keyfi tutuklama yasağı, adil yargılanma hakkı, ifade hürriyeti, özel hayata saygı hakkı gibi insan haklarından bahsetmek yeterli olmayacak, bir ulusun insani onurunun hiçe sayılması suretiyle bu hakların sistemli bir politika halinde ihlali sonucunda oluşan ve bütün bir ulusu etkileyen soykırım, apartheid ve diğer insanlığa karşı suç uygulamalarından da bahsetmek gerekecektir. Dolayısıyla bu çalışmada önce, insan hakkı ihlallerinin İsrail'in genel politikasına yansıdığı soykırım, apartheid, ırk ayrımcılığı uygulamalarından bahsedilmiş, daha sonra en ağır hak ihlalleri olarak nitelenebilecek, olağanüstü hallerde dahi sınırlandırılması mümkün olmayan haklardan yaşama hakkı ve işkence yasağı çerçevesinde, hukuksuz infazlar ve gözaltında işkence vakalarından söz edilmiştir. Bu hak ihlalleri, işgal altındaki topraklarda işlendiği için aynı zamanda insanlığa karşı suç ve savaş suçu teşkil etmektedir. İnsan hakları ihlallerine ilişkin, BM'nin çeşitli organları ve diğer hükümet-dışı uluslararası insan hakları örgütleri tarafından hazırlanan raporlar, ihlallerin uluslararası yargı süreçlerine yansıdığı durumlarda mahkeme kararları ve yargı sürecinde ortaya çıkan diğer belgeler Filistin'deki insan hakları ihlalleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Bu verileri temel alınarak Filistin'deki insan hakları ihlalleri ortaya konulmuştur.

Dr. Abdulkadir Pekel

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Giriş

İsrail işgal ettiği Filistin topraklarında birçok insan hakkı ihlali gerçekleştirmiştir. Hak ihlali oluşturan her bir vaka önemliken, İsrail'in insan haklarını ihlal ettiği vakaları saymak muhtemelen yüzlerce ciltten oluşan bir çalışmaya kalkışmayı gerektirecektir. İsrail, uluslararası sistemin güçlü aktörlerinin desteğiyle, hesap vermesini gerektiren denetim mekanizmalarından da kaçınarak Filistinlilerin insan haklarını çekinmeden ihlal etmektedir.

Bu ihlaller Filistinlilerin temel insani onurunun hiçe sayılmasından ve insan olarak eşit değere sahip olmadığı anlayışından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Filistinliler, ırk ayrımcılığı, apartheid, işkence, hukuksuz infaz, soykırım gibi uluslararası hukuk ve insancıl hukukun en ağır biçimde ihlal edildiği uygulamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu uygulamalar Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 6, 7 ve 8. maddelerinde gösterilen, soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçu tanımlarına uymaktadır.

İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında gerçekleştirdiği insan hakkı ihlallerini ele alırken yalnızca yaşam hakkı, işkence yasağı, keyfi tutuklama yasağı, adil yargılanma hakkı, ifade hürriyeti, özel hayata saygı hakkı gibi insan haklarından

bahsetmek yeterli olmayacak, bir ulusun insani onurunun hiçe sayılması suretiyle bu hakların sistemli bir politika halinde ihlali sonucunda oluşan ve bütün bir ulusu etkileyen soykırım, apartheid ve diğer insanlığa karşı suç uygulamalarından da bahsetmek gerekecektir.

Dolayısıyla aşağıda önce, insan hakkı ihlallerinin İsrail'in genel politikasına yansıdığı soykırım, apartheid, ırk ayrımcılığı uygulamalarından bahsedilecek, daha sonra en ağır hak ihlalleri olarak nitelenebilecek, olağanüstü hallerde dahi sınırlandırılması mümkün olmayan haklardan yaşama hakkı ve işkence yasağı çerçevesinde, hukuksuz infazlar ve gözaltında işkence vakalarından söz edilecektir. Bu hak ihlalleri, işgal altındaki topraklarda işlendiği için aynı zamanda insanlığa karşı suç ve savaş suçu teşkil etmektedir.

BM'nin çeşitli organları ve diğer hükümet-dışı uluslararası insan hakları örgütleri tarafından hazırlanan raporlar, ihlallerin uluslararası yargı süreçlerine yansıdığı durumlarda mahkeme kararları ve yargı sürecinde ortaya çıkan diğer belgeler Filistin'deki insan hakları ihlalleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Bu verileri temel alarak aşağıda Filistin'deki insan hakları durumunu ortaya koymaya çalışacağız.

Soykırım

Soykırım (*genocide*) kavramını ortaya atan Raphael Lemkin, bu kavramı "*ulusal, ırksal ya da dini grupların imhası suçu*" olarak tanımlamaktadır. Yazar "*genocide*" kelimesini Yunanca'daki soy, ırk anlamına gelen "*gen*" kelimesi ile öldürmek anlamına gelen "*cide*" kelimelerinin birleşiminden türettiğini ifade etmektedir. Nihai amaç grubun tümünü imha etmek oldu-

ğunda soykırımın ortaya çıktığını vurgulayan Lemkin, soykırımın uluslararası bir suç olması gerektiğini ve Birleşmiş Milletler'in bu kavramı suç olarak tanımlayan bir uluslararası sözleşmeye öncülük etmesi gerektiğini önermiştir.¹

Lemkin'in bu önerisi, 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda bir uluslararası

Soykırım Sözleşmesi² kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Lemkin'in tanımını esas alan bu sözleşmenin 2. maddesinde soykırım şöyle tanımlanmaktadır:

"Soykırım oluşturan eylemler Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçunu oluşturur. a) Gruba mensup olanların öldürülmesi; b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek"

Tanım incelendiğinde görüleceği üzere, soykırım suçunun kritik noktası, "ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacı" şeklinde ifade edilen "özel kast"tır. 7 Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze'de başlattığı askeri operasyonla, bu çalışmanın yayına hazırlandığı Eylül 2025 tarihine kadar, çoğu çocuk ve kadın 65 binden fazla kişiyi öldürmesi ve 100 binden fazla insanı yaralaması Soykırım Sözleşmesi'ndeki tanımına uymaktadır. Bu sebeple Güney Afrika, Soykırım Sözleşmesi çerçevesinde, 29 Aralık 2023 tarihinde İsrail'in Gazze'de soykırım yaptığını iddia eden bir dava açmıştır.

Başvuru dilekçesinde Güney Afrika, İsrail devlet yetkililerinin yok etme amacı şeklindeki soykırım özel kastını taşıdığına dair açık ve kayda değer kanıtlar bulunduğunu ileri sürmektedir. Devlet yetkililerinin soykırım niyetini ortaya koyan "beyanları -kuşatma ile birlikte sahadaki öldürme, sakat bırakma, yerinden etme ve yıkım seviyesiyle birleştirildiğinde- belirginleşen ve devam eden bir soykırımı kanıtlamaktadır."³

Bu bağlamda pek çok İsraili yetkilinin beyanı örnek olarak dilekçede yer almıştır. Binyamin Netenyahu'nun Eski Ahit'te yer alan 1. Samuel kitabındaki "Şimdi git, Amalekliler'e saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek hepsini öldür" ifadelerine atıfla dile getirdiği "Amalek'in sana ne yaptığını hatırlamalısın, diyor Kutsal Kitabımız. Ve biz hatırlıyoruz" sözleri, bu örneklerden biridir. Yine Savunma Bakanı Danışmanı Giora Eliand'ın "İnsanlara iki seçenekleri olduğu söylenmelidir; burada kalıp açığa çıkmak ya da burayı terk etmek" ifadesi, soykırım niyetini ortaya koyan başka bir çarpıcı örnek olarak Güney Afrika'nın başvuru dilekçesinde yer almaktadır.⁴ En yüksek yetkili devlet yetkililerinden en alt düzeyli yetkililere kadar açık bir şekilde görülebilen nefret söylemleri ve insanlık dışı (dehumanizing) ifadeler, şüpheye yer bırakmayacak bir biçimde İsrail devletinin politikasını ve yok etmeye yönelik özel kastını ortaya koymaktadır.⁵

Nitekim Uluslararası Adalet Divanı (UAD), İsraili devlet yetkililerinin bu insanlık dışı ifadelerini dikkate almıştır.⁶ Yaşananların Soykırım Sözleşmesi'nin 2. maddesindeki tanıma uygun olma ihtimalinin yüksek olduğu düşüncesindeki UAD'ye göre, Filistin halkının soykırımı uğramama yönündeki hakkına "telafisi mümkün olmayan bir zarar gelme riski gerçek ve yakın"dır.⁷ Bu sebeple nihai karar verilene kadar bazı geçici tedbir kararlarına hükmedilmiştir.⁸ UAD gibi önemli bir uluslararası otoritenin, henüz nihai kararı vermemiş olsa da, bu kanaatleri ortaya koyması önemlidir. Çünkü İsrail'in Filistin politikası ilk kez bir hukuki otorite tarafından soykırım olarak nitelenmektedir. Bu durum, gelecekteki hukuki ve siyasi mülahazaları etkileyecektir.⁹

Öte yandan belirtmek gerekir ki, İsrail'in soykırım olarak nitelendirilebilecek eylemleri yalnızca 7 Ekim sonrası Gazze'de yaşananlar ile sınırlı değildir. İsrail'in kuruluşundan günümüze, Filistinlilere yönelik gerçekleştirdiği bazı katliam ve sürgünler, soykırım tanımına uymaktadır ve gerek konuyu ele alan akademik literatür, gerekse bazı BM belgeleri bu tespiti doğrulamaktadır. Örneğin, Filistinlilerin "felaket" anlamına gelen "nekbe" kavramıyla andıkları, İsrail'in 1948'deki kuruluş sürecinde yaşanan katliam ve sürgünlerin¹⁰ soykırım tanımına girdiğini belirten akademisyenler bulunmaktadır.¹¹ Keza 1982'de çoğu Filistinli ve Şii Müslümanlardan oluşan yüzlerce sivilin Sabra ve Şatilla katliamlarında öldürülmesi, BM Genel Kurulu tarafından soykırım olarak tanımlanmıştır.¹² Daha sonra başkanlığını Sean MacBride'in yaptığı ve aralarında Richard Falk'un da bulunduğu uluslararası sivil bir araştırma grubu bu olayı soruşturmuş ve İsrail'in soykırım suçundan sorumlu olduğunu rapor etmiştir.¹³

76 yıllık işgal boyunca İsrail'in katliamları bunlarla sınırlı değildir. Güney Afrika'daki apartheid karşıtı mücadelenin lideri Nelson Mandela'nın torunu ve Ulusal Meclis üyesi Nkosi Zwelivelile Mandela'nın ifadesiyle "Soykırım, etnik temizlik suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar 1948'den bu yana 76 yıldır devam ediyor."¹⁴ Bu sebeple kimi yazarlar, İsrail'in Filistin'i işgalinden bu yana izlediği politikaları "süregelen

İrk Ayrımcılığı ve Apartheid

Her Türü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (İrk Ayrımcılığının Kaldırılması Sözleşmesi - IAKS) 1. maddesinde, ırk ayrımcılığı "siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının her hangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlükle-

amelekliler

Amelekliler, Tevrat'a göre Hz. İshak'ın torunu Amalek'in soyundan gelen, Edom ve Kuzey Arabistan'da yaşamış eski bir kavimdir. İslam kaynaklarında ise Sâmî ya da Hâmî kökenli oldukları, geniş bir coğrafyaya yayıldıkları ve Arapça konuşan ilk topluluk oldukları belirtilir. Hz. İsmail'in onlara peygamber olarak gönderildiği ve Kudüs'ün kurucuları sayıldıkları da aktarılır. Dilsel ve arkeolojik bulgular, Arap yazısının kökeninin Ameleklilerle ilişkili olabileceğini gösterir. Bu anlatılar, Arapların kadim halklardan biri olduğuna ve Filistin toprakları üzerindeki tarihsel haklarına dayanak oluşturur. Tevrat'ta İsrailoğulları'nın düşmanı olarak tanımlanan Amelekliler, Hz. Musa döneminde mağlup edilmiş, sonrasında tamamen yok edilmeleri Tanrı buyruğu sayılmıştır. Günümüzde Siyonistler, Filistinlileri ve antisyonist olan herkesi Amelekliler olarak kabul edip, öldürülmelerini dini bir vazife saymaktadırlar. Binyamin Netenyahu'nun, Eski Ahit'te yer alan 1. Samuel kitabındaki "Şimdi git, Amalekliler'e saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek hepsini öldür" ifadelerine atıfla dile getirdiği "Amalek'in sana ne yaptığını hatırlamalısın, diyor Kutsal Kitabımız. Ve biz hatırlıyoruz" sözleriyle meşrulaştırmaya çalışması bu örneklerden biridir.

soykırım (ongoing genocide)¹⁵, "yavaş çekim soykırım (slow-motion genocide)"¹⁶ olarak nitelenmektedir.

rin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak her hangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma" şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁷

IAKS'nin denetimiyle görevlendirilen İrk Ayrımcılığı Komitesi (IAK), 27 Ocak 2020 tarihli raporunda, İsrail'in Arap vatandaşlarına ve İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki Filistinlilere karşı medeni durum, yasal koruma, sosyal ve ekonomik imkânlar erişim, toprak ve mülkiyet hakları bakımından ırk ayrımcılığı yapan çeşitli yasaların mevcudiyetini tespit etmektedir.¹⁸ Her şeyden önce, bir anayasası olmayan İsrail'de, temel insan haklarını düzenleyen yasanın (Basic Law: Human Dignity and Liberty) ayrımcılık yasağına ilişkin bir hüküm içermemesi dikkat çekicidir.¹⁹ Keza Ulus Devlet Yasası'yla, İsrail'in bir Yahudi ulus devleti olarak tanımlanması, İsrail'de kendi kaderini tayin hakkının yalnızca Yahudilere ait olduğuna hükmedilmesi, İbranicenin tek resmi dil kabul edilerek Arapçanın resmi dilden "özel statü"ye düşürülmesi konusunda Komite IAKS'nin ihlali açısından endişelerini belirtmektedir.²⁰ Komite'nin IAKS'nin ihlali bağlamında endişelerini ifade ettiği bir başka husus İsrail'e Giriş Yasası'dır. İşgal altındaki Filistin topraklarında yaşayan Filistinlilerin oturma iznini iptal etme konusunda İçişleri Bakanlığı'na geniş yetkiler verilmesi Filistinliler aleyhine ayrımcı sonuçlara yol açabilecektir.²¹

İsrail'in Filistin'i işgalinin hukuki sonuçları²² hakkında verdiği tavsiye kararında, Uluslararası Adalet Divanı da İsrail'in ırk ayrımcılığı politikalarına dikkat çekmektedir. UAD'nin dikkat çektiği üzere, işgal altındaki Filistin topraklarında kendi iç hukukunu uygulayan İsrail, bu topraklarda bulunmak için İsrail vatandaşlarına ve vatandaş olmayan Yahudilere herhangi bir kısıtlama getirmemiştir. Öte yandan Filistinlileri İsrail toprağında bulunan yabancılar olarak tanıyan İsrail onlardan bir ikamet izni talep etmektedir. UAD'nin BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri raporundan aktardığına göre, işgal altındaki Doğu Kudüs'te yaşayan 14.500 Filistinlinin ikamet iznini iptal edilmiştir. UAD'ye göre

İsrail'in izlediği bu ikamet izni politikası ırk ayrımcılığı teşkil etmekte ve IAKS'yi ihlal etmektedir.²³ Benzer şekilde, İsrail Filistinlilerin evlerini inşa izni olmadığı ya da terörist faaliyetlerle bağlantılı olduğu gerekçeleriyle yıkmaktadır. Fakat UAD'nin de vurguladığı üzere, cezalandırıcı ev yıkımı uygulaması Filistinlilerde sıklıkla görülürken, benzer suçları işleyen İsrail vatandaşlarında hiç görülmemiştir. Aynı şekilde, UAD kararında aktarıldığı üzere, Filistinlilerin ev inşası için izin başvuruları %90 üzerinde bir oranla reddedilirken, İsraililerin başvuruları %60-70 oranında kabul edilmektedir. İzin başvuruları sürekli reddedilen Filistinliler, izinsiz ev inşası yapmak durumunda kalmakta, bu evler de yıkılma tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır.²⁴

İsrail'in devlet politikalarının bir sonucu olan ve yıllardır sistematik bir biçimde uygulanan bu ırk ayrımcılığı politikalarını bir apartheid uygulaması olarak nitelemek gerekir. 1976'da yürürlüğe giren "Apartheid Suçunun Engellenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme"ye göre apartheid suçu şöyle tanımlanmaktadır:

"Güney Afrika'da uygulanana benzer ırk ayrımı (racial segregation) ve ayrımcılık (discrimination) politikaları ve uygulamalarını kapsayan "apartheid suçu", bir ırk grubunun diğer bir ırk grubu üzerinde egemenlik kurması ve sürdürmesi ve sistematik olarak baskı altında tutulması amacıyla işlenen insanlık dışı eylemler için geçerli olacaktır"²⁵

Gerek UAD gerekse IAK İsrail'in nüfusu ırksal bölgelere ayırma politikalarına dikkat çekerek İsrail politikalarının apartheid tanımına uygun olduğunu vurgulamaktadır. UAD, İsrail'in Batı Şeria ve Doğu Kudüs'teki politika ve uygulamalarının, Filistinli nüfus ile İsrail tarafından bölgeye nakledilen yerleşimciler arasında bir bölünme/ayrılma (segregation) ortaya çıkardığını belirtmektedir:

"Bu ayrılık her şeyden önce fizikseldir: İsrail'in yerleşim politikası, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ün parçalanmasını ve Filistinli toplulukların tecrit halinde kuşatılmasını daha da ileri götürmektedir. Oturma izni sisteminin dayatılması ve Mahkeme'nin yukarıda tartıştığı farklı yol ağlarının kullanılması gibi ayrımcı politika ve uygulamaların bir sonucu olarak, Filistinli topluluklar fiziksel olarak birbirlerinden ve yerleşimcilerin topluluklarından ayrı kalmaktadır. Yerleşimci ve Filistinli topluluklar arasındaki ayrım aynı zamanda hukuksaldır. İsrail hukukunun Batı Şeria ve Doğu Kudüs'e kısmen genişletilmesinin bir sonucu olarak, yerleşimciler ve Filistinliler İşgal Altındaki Filistin Topraklarında farklı hukuk sistemlerine tabidirler. İsrail hukukunun Filistinlilere uygulanması kapsamında, onlara, yerleşimcilerin muaf tutulduğu Doğu Kudüs'te ikamet etme izni gerekliliği gibi kısıtlamalar getirilmektedir. Buna ek olarak, İsrail'in on yıllardır yürürlükte olan mevzuatı ve tedbirleri, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te çok çeşitli bireysel ve sosyal faaliyet alanlarında Filistinlilere yerleşimcilerden farklı muamele etmektedir."²⁶

Hukuksuz İnfazlar: Yaşamdan Keyfi Olarak Mahrum Bırakma

İsrail'in de taraf olduğu BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (MSHS) 6. maddesinin 1. fıkrasına göre, hiç kimse keyfi olarak yaşamından mahrum bırakamaz ("No one shall be arbitrarily deprived of his life"). Her ne kadar İsrail, 1948'den günümüze devam eden bir olağanüstü hal içerisinde olduğunu ileri sürerek bu sözleşmenin pek çok hükmüyle bağlı olmadığını bildirmişse de MSHS'nin 6. maddesinin 1. fıkrası, olağanüstü hallerde dahi ihlal edilemeyecek kurallardan biridir. Çünkü MSHS'nin 4. maddesinde olağanüstü hallerde dahi 6, 7, 8 (1. ve 2. fıkralar), 11, 15 ve 16. maddelere aykırı hareket edilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu çerçevede, ölümcül güç kullanımı yalnızca yaşamın korunması için kesinlikle gerekiyorsa ya da yakın/acil bir tehdditten

Benzer politikalara dikkat çeken IAK, aynı topraklar üzerinde yaşayan ancak ulaşım yollarından ve altyapıdan eşit şekilde faydalanamayan; temel hizmetlere, topraklara ve su kaynaklarına eşit şekilde erişemeyen iki grubun birbirinden ayrılması karşısında "dehşete düştüğünü" (apalled) ifade etmektedir. IAK'nin ifadesiyle bu ayrım; duvar, hukuka aykırı yerleşimler, barikatlar, askeri kontrol noktaları, ayrı yollar kullanma zorunluluğu ve Filistinliler olumsuz etkileyen bir izin rejiminden oluşan karmaşık bir hareket kısıtlamaları kombinasyonunun uygulanmasıyla gerçekleştirilmektedir. IAK bu politika ve uygulamaların IAKS'nin apartheid'i yasaklayan 3. maddesi anlamında ciddi sorunlar ortaya çıkardığını ifade etmektedir.²⁷ UAD ise İsrail'in IAKS'nin 3. maddesini ihlal ettiğini net bir biçimde ifade etmiştir.²⁸

gelebilecek ciddi zararların önlenmesi için, bir son çare olarak gündeme gelebilir. Öte yandan BM Genel Sekreterinin yakın tarihli bir raporunda, İsrail'in gereksiz ve orantısız bir biçimde, kişilerin keyfi olarak hayattan mahrum edilmesi anlamına gelebilecek şekilde ölümcül güç kullandığı belirtilmektedir. Kolluk faaliyetleri sırasında İsrail işgal güçlerinin; durum için gerekli olmadığı halde ölümcül güç kullandığı, kolluk faaliyetinde tanksavar ve omuz üstü patlayıcı füze, keskin nişancı gibi ağır savaş silahlarını kullandığı, son çare olması gerekirken ilk başvurulan yöntem olarak ölümcül güç kullandığı, bazı durumlarda hiçbir ölümcül tehdit taşımayan sivilleri baş ve göğüs bölgelelerinden hedef gözeterek öldürdüğü, şüphelilerin yakalanması için kalabalık bölgelere ateş açarak şans eseri orada bulunan

kişileri öldürdüğü, bazı şüphelileri yakaladıktan ve bir tehdit oluşturamayacak şekilde kontrol altına aldıktan sonra baş bölgesine ateş ederek öldürdüğü, bazı çatışmalarda ateşten korunmak için İsrail işgal güçlerinin Filistinli çocukları kendi yakınlarında zorla tuttuğu, 2 yıllık raporlama sürecinde 66 çocuğu (16'sı başından olmak üzere, 3'te 2'sini vücudun bel üstü bölümünden vurarak) öldürdüğü, kaçan sivilleri arkasından ateş açarak öldürdüğü bildirilmektedir.²⁹

İsrail işgal güçlerinin bu eylemleri, İsrail'in de taraf olduğu Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV. Cenevre Sözleşmesi'ne de aykırılık teşkil etmektedir. Sözleşmenin 27. maddesi uyarınca korunan siviller, "şahıslarına, namuslarına, aile haklarına, dini akidelerine ve ibadetlerine, itiyat örf ve adetlerine saygı gösterilmesi" hakkına sahiptir. Keza 147. maddede, Cenevre sivillerin kasten öldürülmesi, sözleşmenin vahim bir ihlali olarak nitelenmiştir.³⁰ BM Genel Sekreteri de raporda bu tespiti yapmaktadır:

"İzlenen vakaların büyük çoğunluğunda, İsrail güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen güç kullanımı hukuka ve gereklilik-orantılılık standartlarına uygun görünmemektedir. Yakın bir

*yaşam veya ciddi bir yaralama tehdidi oluşturmayan kişilerin ölümüne neden olan ateşli silahların kullanılması, yaşamdan keyfi olarak mahrum bırakma yasağının ihlalini teşkil edebilir ve koşullara bağlı olarak, askeri işgal bağlamında bir savaş suçu olan kasten öldürme anlamına gelebilir."*³¹

Genel sekreterin dikkat çektiği üzere, bu eylemler Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün 8/2/a-i hükmüne göre savaş suçu oluşturmaktadır. İsrail'in 7 Ekim sonrası Gazze'de başlattığı askeri operasyonları da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bu operasyonlarda, sivillerin hedef gözetilerek öldürüldüğüne ilişkin çok sayıda rapor bulunmaktadır.³² Nitekim ortaya çıkan ölüm vakalarının büyük bir çoğunluğunu (%67) kadın ve çocuklar oluşturmaktadır.³³ Gazze de dâhil olmak üzere, işgal altındaki Filistin'de gerçekleştirilen bu ve benzeri tüm eylemler, Filistin Roma Statüsü'ne taraf olduğu için, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından soruşturulabilir durumdadır. Bu sebeple Uluslararası Ceza Mahkemesi sivil nüfusun hedef gözeterek öldürüldüğü gerekçesiyle İsrail başbakanı Binyamin Netenyahu ve Savunma Bakanı Yuav Gallant hakkında, insanlığa karşı suç ve savaş suçu işledikleri süphesiyle tutuklama emri çıkarmıştır.³⁴

İşkence

İsrail'de 1992'de çıkarılan "Temel Yasa: İnsan Onuru ve Özgürlüğü" adlı yasa metninin 2. ve 4. maddelerinde kişilerin yaşamı, bedeni ve haysiyeti (onuru) ihlal edilemeyeceği ifade edilmektedir.³⁵ İsrail merkezli sivil insan hakları gözlem kurumlarından B'tselem, bu yasa uyarınca İsrail Yüksek Mahkemesi'nin 1999'da verdiği karara kadar İsrail'de işkencenin yasal olduğunu aktarmıştır:

"İsrail dünyada işkencenin yasal olarak onaylandığı tek ülkeydi; işkenceye izin veren sorgu rehberi eski bir Yüksek

*Mahkeme Yargıcı başkanlığındaki bir hükümet komisyonu tarafından hazırlanıp bir hükümet komitesi tarafından onaylanıyordu."*³⁶

Yukarıda değinilen Temel Yasa'daki haklar sağlam güvencelere bağlanmamıştır. Temel Yasa'nın 12. maddesine göre, olağanüstü hallerde çıkarılacak karar-nameler ile yasada değişiklik yapılabilir. İnsan Hakları Hukuku'nun yaygın kabul edilen kuralına göre, işkence yasağını da kapsayan "çekirdek haklar"

grubu, olağanüstü hallerde dahi kullanımı durdurulamayacak, mutlak haklar olarak nitelenmektedir. Nitekim pek çok anayasada ve uluslararası sözleşmede yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik yasağı, suç ve cezaların geriye yürütülmemesi hakları çekirdek haklar olarak ifade edilmektedir.³⁷ İsrail'in kuruluşundan bu yana devam eden bir olağanüstü hal içinde olduğu göz önüne alınırsa³⁸ işkence yasağı için hiçbir sağlam güvence olmadığı söylenebilir.

İsrail Ceza Kanunu'nun 277. maddesinde bir suça ilişkin itiraf ya da bilgi almaya yönelik şiddet/tehdit/güç kullanımını suç olarak kabul etmektedir.³⁹ Öte yandan BM-İşkenceye Karşı Komite (Committee Against Torture) İsrail'e yönelik sonuç gözlemleri raporunda İsrail'de işkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. maddesindeki işkence tanımına uygun bir suç tipi yer almadığını belirtmektedir.⁴⁰ İlk bakışta İsrail Ceza Kanunu'ndaki tanımın çok daha sınırlı bir çerçevede kalacak eylemleri kapsadığı, işkenceye Karşı Sözleşme'deki tanımın daha geniş kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

BM-İşkenceye Karşı Komite'nin eleştirdiği diğer bir husus, sorgularda başkalarının hayatlarını kurtarmak amacıyla işkenceye başvurulmasının mazur görülebileceği anlayışının İsrail yargı uygulamasında kabul edilmiş olmasıdır. Komite'nin belirttiği ve işkenceye Karşı Sözleşme'nin 2/2. maddesinde ifade edildiği üzere, işkence yasağı mutlak, yani bu yasağın hiçbir istisnası yoktur. Ancak İsrail Yüksek Mahkemesi'nin yukarıda değinilen 1999 ve 2018'de aldığı kararlarda, başka kişilerin yaşamını kurtarmak için "gerekli" olan durumlarda sorguda fiziksel güç kullanımı hukuka uygun bulunmuştur.⁴¹ Böylece İsrail güvenlik güçleri sorgu için işkenceye başvurduklarında Ceza Kanunu'nun

"gereklilik" başlıklı 34K maddesine dayanarak cezasız kalabilmektedir. İşkenceye Karşı Komite, işkence suçuna ilişkin yargılamalarda 34K maddesi çerçevesinde "gereklilik" savunması yapılamayacağına yönelik açık bir hukuki düzenleme yapılması gerektiğini kaydetmektedir.⁴²

İsrail Ceza Kanunu'ndaki 34K maddesi Türk Ceza Kanunu'nun 25. maddesindeki "meşru savunma ve sorunluluk hali" düzenlemesine benzemektedir. Buna göre, kişinin kendisini ya da başkasını korumak amacıyla gerçekleştirdiği eylemler, kesin gerekiyse ve alınabilecek başka hiçbir tedbir yoksa ceza sorumluluğu getirmez. İşkence yasağı gibi mutlak bir yasağın, İsrail'de böyle istismarcı ve kötü niyetli yargı yorumlarıyla aşılması beraberinde sayısız işkence vakasını getirmiştir.

Nitekim bağımsız insan hakları gözlem kurumları Filistinlilere yönelik işkence iddialarının ciddi şekilde soruşturulmadığını kaydetmektedir. İsrail'de İşkenceye Karşı Halk Komitesi (Public Committee Against Torture - PCAT) isimli, İsrail merkezli bir sivil toplum kuruluşu raporunda, 2001-2022 arasında Adalet Bakanlığına sundukları 1400 şikâyetten yalnızca üçünün soruşturulduğu fakat hiç kimseye suçlama yöneltilmediği ifade edilmektedir.⁴³ 2023 yıllık raporunda, PCAT'ye iletilen işkence vakiaları arasında, hakaret, tehdit, dayak, saatlerce acı verici pozisyonlarda tutma, aşağılama, uykusuz bırakma, besin/temizlik maddesinden yoksun bırakma gibi ağır eylemler yer almaktadır. Raporda gözaltında işkencenin artık kurumsallaşmış bir uygulama olduğu ifade edilmekte ve 7 Ekim sonrasında insan hakları krizinin şiddetini arttırdığı ifade edilmektedir.⁴⁴ Nitekim B'tselem'in gözaltında işkence vakalarına ilişkin Ağustos 2024'te yayınlanan rapo-

runda en az 60 kişinin gözaltında hayatını kaybettiği fakat hiçbir kamu görevlisi-ne dava açılmadığı ifade edilmektedir.⁴⁵ Keza Filistinli Mahkûmlar Derneği (PPS)

başkanı Abdullah al-Zghari, 1967'den beri 277 kişinin gözaltında hayatını kaybettiğini açıklamıştır.⁴⁶

Sonuç

"Herkesin sadece insan olmak sebebiyle sahip olduğu haklar" olarak tanımlanan insan hakları esas olarak bireyseldir. Evrensel Bildirge'de ve bu bildirgedeki hakları daha ayrıntılı düzenleme amacıyla ortaya çıkan uluslararası sözleşmelerde görüldüğü üzere, insan hakları tek tek bireylere devlete karşı bazı talepler ileri sürme yetkisi verir.

Öte yandan İsrail'in Filistinlilere karşı geçmişten bugüne gerçekleştirmekte olduğu insan hakkı ihlalleri, ayrımcı bir bakışın gereği olarak sistematik bir biçimde işlenmekte, bir devlet politikasının uygulanması şeklinde hayata geçirilmektedir. Böyle bir durumda insan hakları ihlallerini tek tek bireysel olarak ifade etmek, zulmü ve adaletsizliği tarif etmek açısından yetersiz kalmaktadır. Örneğin, bir kişinin haksız bir biçimde öldürülmesi Evrensel Bildirge'nin 3. maddesinde ifade edilen yaşama hakkını ihlal eder. Ancak, onlarca yıldır Filistinlilere yapıldığı gibi, bir halka ya da ulusa mensup kişiler, devlet politikasının gereği olarak sistemli bir biçimde öldürüldüğünde buna soykırım denir. Belli bir kamu hizmetinin ırksal sebeplerle bir vatandaşa verilmemesi, Evrensel Bildirge'nin 7. maddesindeki ayrımcılık yasağını ihlal eder fakat ırk ayrımcılığı, Filistinlilere uygulanana benzer şekilde bir devlet politikası haline geldiğinde buna apartheid denir, ki bu da başka bir insanlığa karşı suçtur.

Öte yandan, işgal altındaki Filistin top- raklarındaki insan hakları durumunu tarif etmek için artık bu kavramların dahi yeterli olmadığı ileri sürülmektedir. Rabea Eghbariah Filistin'deki bu durumun hukuki tarifi için mevcut terimlerin yetersiz olduğunu, Filistin'deki insan hakları durumunun "nekbe" kavramıyla tarif edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁷ Gerçekten de Filistin'de İsrail'in devlet politikalarıyla hayata geçirilen, işgal, soykırım ve apartheidin bir arada on yıllardır uygulandığı; insan onurları hiçe sayılan Filistinlilere, işkence ve keyfi öldürme gibi en ağır hak ihlallerinin reva görüldüğü kendine özgü, ağır bir insan hakları durumu ortaya çıkmıştır. Bunlara karşılık İsrail'in ciddi bir uluslararası yaptırımla karşı karşıya kaldığını söylemek mümkün değildir.

Kaynakça

- Arslan, Muhammet İkbâl. "Israeli Genocide in Palestine Ongoing for 76 Years, Says Mandela's Grandson". Anadolu Agency, 27.05.2024. Erişim 5 Ekim 2024. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israeli-genocide-in-palestine-ongoing-for-76-years-says-mandelas-grandson/3231800>
- B'tselem. "Torture by GSS". Erişim 9 Aralık 2024. https://web.archive.org/web/20021115094838/http://www.btselem.org/english/Torture/Torture_by_GSS.asp
- B'tselem. Wellcome to Hell: The Israeli Prison System as a Network of Torture Camps. Erişim 11 Aralık 2024. https://www.btselem.org/publications/202408_welcome_to_hell
- Batur Yamaner, Melike vd. (yay. haz.). 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, no. 42.
- Birleşmiş Milletler. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme. Erişim 12 Temmuz 2025. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf
- BM Genel Kurulu. 37/123D sayılı Karar (16 Aralık 1982). Erişim 12 Aralık 2024. <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F37%2F123&Language=E&DeviceType=Desktop&Lang-Requested=False>
- Canik, Muhammed Emin. "İsrail Saldırıları Altındaki Gazze'de 35 Bin Çocuk Ebeveyninden En Az Birini Kaybetti". Anadolu Ajansı, 19 Kasım 2024. Erişim 20 Kasım 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilari-altındaki-gazgede-35-bin-cocuk-ebeveyninden-en-az-birini-kaybetti/3397952>
- Committee against Torture. Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Israel, CAT/C/ISR/CO/5, 03.06.2016.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination. Concluding Observations on the Combined Seventeenth to Nineteenth Reports of Israel, CERD/C/ISR/CO/17-19, 27.01.2020.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination. Report of the Ad Hoc Conciliation Commission on the Inter-State Communication Submitted by the State of Palestine against Israel under Article 11 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, CERD/C/113/3, 21.08.2024.
- Çağırın, Mehmet Emin. "Soykırım Sözleşmesinin Gazze'de Uygulanması Davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı". Türkiye Barolar Birliği Dergisi 172 (2024), 327-366.
- Eghbariah, Rabea. "Toward Nakba As a Legal Concept". Columbia Law Review 124 (2024), 887-991.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri. 2 Cilt. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2011.
- General Assembly. Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, Report of Secretary General, A/78/502, 2.10.2023.
- Güney Afrika Cumhuriyeti. "Dava Açma Başvurusu". çev. Dilara Buket Didin, Rıdvan Değirmenci, Burcu Değirmencioğlu, Abdulkadir Pekel, Recep Orhun Kılıç, Emre Didin, Ömer Didin. Erişim 5 Ekim 2024. <https://hacibayram.edu.tr/iham/uluslararasıadaletdivaniguney-afrika-v-israil>
<https://insanhaklari.gen.tr/BelgeGoster.aspx?id=6&d=2&nx=5> (06.10.2024)
- Human Rights Watch. "Gaza: Israeli Strike Killing 106 Civilians Apparent War Crime". Erişim 11 Aralık 2024. <https://www.hrw.org/news/2024/04/04/gaza-israeli-strike-killing-106-civilians-apparent-war-crime>
- International Commission of Jurists (ICJ). Israel Penal Law 5737-1977. Erişim 10 Aralık 2024. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/05/Israel-Penal-Law-5737-1977-eng.pdf>
- International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid. Erişim 12 Aralık 2024. <https://insanhaklari.gen.tr/BelgeGoster.aspx?id=192&d=0&nx=11>
- International Court of Justice (ICJ). Case 192: Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel). Erişim 5 Ekim 2024. <https://www.icj-cij.org/case/192>
- International Court of Justice (ICJ). Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of

Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, Advisory Opinion, 19.07.2024. International Criminal Court. "Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I Rejects the State of Israel's Challenges". Erişim 9 Aralık 2024. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>

Lemkin, Raphael. "Genocide". *The American Scholar* 15/2 (1946), 227-230.

Lendman, Stephen. "Israel's Slow-Motion Genocide in Occupied Palestine". *The Plight of the Palestinians*. ed. William A. Cook. New York: Palgrave Macmillan, 2010, ss. 85-102.

MacBride, Sean (ed.). *Israel in Lebanon: Report of the International Commission to Enquire into Reported Violations of International Law by Israel During Its Invasion of the Lebanon*. London: Ithaca Press, 1983.

Navot, Suzie. "Emergency As a State of Mind – The Case of Israel". *The Rule of Crisis: Terrorism, Emergency Legislation and the Rule of Law*. ed. Pierre Auriel, Olivier Beaud, Carl Wellman. Netherlands: Springer, 2017, ss. 115-132. Erişim 11 Aralık 2024. <https://ssrn.com/abstract=3247520>

Pappe, Ilan. *Filistin'de Etnik Temizlik*. çev. Yankı Deniz Tan. İstanbul: İntifada Yayınları, 2023.

Polya, Gideon. "Ongoing Palestinian Genocide". *The Plight of the Palestinians*. ed. William A. Cook. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Shaw, Martin. "Palestine in an International Historical Perspective on Genocide". *Holy Land Studies* 9/1 (2010).

Short, Damien. *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*. London: Zed Books, 2016.

Taj, Hussain – Lambert, Laurent A. "Israeli Courts Cannot and Will Not Prosecute Israel's War Crimes". *Al Jazeera Opinion*, 16.07.2024. Erişim 10 Aralık 2024. <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/7/16/israeli-courts-cannot-and-will-not-prosecute-israels-war-crimes>

The Public Committee Against Torture. *Annual Report 2023*. Erişim 11 Aralık 2024. <https://stoptorture.org.il/en/pcati-annual-report-2023/>

The Public Committee Against Torture. *Torture in Israel 2023 Situation Report*. Erişim 10 Aralık 2024. <https://stoptorture.org.il/wp-content/uploads/2024/06/%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%A0%D7%AA-%D7%9E%D7%A6%D7%91-2023-ENG-WEB.pdf>

Uluslararası Adalet Divanı. *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulanması* (Güney Afrika v. İsrail). çev. Burcu Değirmencioğlu - Abdulkadir Pekel. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 28/3 (2024), 609-642. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1453996>

Wafa. "Number of Palestinian Detainees Who Died in Israeli Custody Has Reached 40 Since Start of Israeli Genocide in Gaza". Erişim 11 Aralık 2024. <https://english.wafa.ps/Pages/Details/149972>

Dipnot

1. Lemkin, "Genocide", 227-30.
2. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kararıyla kabul edilmiş; imza, onay ve katılmaya sunulmuştur. Sözleşme, 13. maddesi uyarınca, 20 ülkenin onay/katılım sağla-masıyla 12 Ocak 1951'de yürürlüğe girmiştir. Bkz: Birleşmiş Milletler, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme.
3. Güney Afrika Cumhuriyeti, "Dava Açma Başvurusu", 101. Paragraf.
4. Güney Afrika Cumhuriyeti, "Dava Açma Başvurusu", 101 ve 102. paragraflar.
5. Çağırın, "Soykırım Sözleşmesinin Gazze'de Uygulanması Davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı", 338.
6. Uluslararası Adalet Divanı, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulan-ması (Güney Afrika v. İsrail), 50. ve devamındaki paragraflar.
7. Uluslararası Adalet Divanı, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulan-ması (Güney Afrika v. İsrail), 74. paragraf.

8. Uluslararası Adalet Divanı, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulan-ması (Güney Afrika v. İsrail), 74. paragraf.
9. Çağırın, "Soykırım Sözleşmesinin Gazze'de Uygulanması Davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın İhtiyati Tedbir Kararı", 335.
10. Bu konuda bkz.: Pappé, Filistin'de Etnik Temizlik.
11. Örneğin bkz.: Short, *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, 71 vd.; Shaw, "Palestine in an International Historical Perspective on Genocide", 1-24.
12. BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1982 tarihli ve 37/123D sayılı kararı (A/RES/37/123D).
13. MacBride, *Israel in Lebanon: Report of the International Commission to Enquire into Reported Violations of International Law by Israel During Its Invasion of the Lebanon*, X.
14. Arslan, "Israeli Genocide in Palestine Ongoing for 76 Years, Says Mandela's Grandson".
15. Polya, "Ongoing Palestinian Genocide", 39-42.
16. Lendman, "Israel's Slow-Motion Genocide in Occupied Palestine".
17. <https://insanhaklari.gen.tr/BelgeGoster.aspx?id=6&d=2&nx=5> (06.10.2024)
18. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations on the Combined Seventeenth to Nineteenth Reports of Israel*, paragraf 15.
19. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations on the Combined Seventeenth to Nineteenth Reports of Israel*, paragraf 11.
20. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations on the Combined Seventeenth to Nineteenth Reports of Israel*, paragraf 13.
21. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations on the Combined Seventeenth to Nineteenth Reports of Israel*, paragraf 15.
22. International Court of Justice (ICJ), *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*.
23. International Court of Justice (ICJ), *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, paragraf 192 vd.
24. International Court of Justice (ICJ). *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, paragraf 207 vd.
25. Bu eylemler ilgili maddenin devamında sayılmıştır. Örneğin, nüfusu ırksal sınırlarla bölme, birbirinden ayrı gettolar ırksal bölge-ler oluşturma, öldürme, keyfi tutuklama, siyasi, sosyal ve ekonomik hayata katılımı engelleme eylemleri yukarıdaki tanımla birleştiğinde apartheid oluşturacaktır. *International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid*, m. 2.
26. International Court of Justice (ICJ), *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, paragraf 227 ve 228.
27. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2020, paragraf 21 ve 22. Benzer bir kanıya Filistin'in İsrail aleyhine İAK nezdinde yaptığı devletler arası başvuru sonrasında, taraflar arasında bir uzlaşma sağlamak ve başvuru hakkında bir rapor hazırlamak üzere oluşturulmuş ad hoc uzlaşma komisyonu da sahiptir. Bkz.: Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Report of the Ad Hoc Conciliation Commission on the Inter-State Communication Submitted by the State of Palestine against Israel under Article 11 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, CERD/C/113/3.
28. International Court of Justice (ICJ), *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, paragraf 229.
29. General Assembly, *Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, 13 vd. paragraflar.
30. Batur Yamaner, Melike vd. (yay. haz.), 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, 131, 171.
31. General Assembly, *Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People in*

- the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, 24. paragraf.
32. Örneğin Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) 31 Ekim 2024'te düzenlenen ve 106 kişinin ölümüyle sonuçlanan hava saldırısında, hiçbir askeri nitelik taşımayan sivil yerleşim amaçlı bir binanın hedef alınmasını açık bir savaş suçu olarak nitelendirmektedir. Human Rights Watch. "Gaza: Israeli Strike Killing 106 Civilians Apparent War Crime".
 33. Canik, "İsrail Saldırıları Altındaki Gazze'de 35 Bin Çocuk Ebeveyninden En Az Birini Kaybetti".
 34. International Criminal Court, "Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I Rejects the State of Israel's Challenges".
 35. Maddelerin İngilizce metinleri şöyledir: "There shall be no violation of the life, body or dignity of any person as such. (m.2) "All persons are entitled to protection of their life, body and dignity. (m.4)
 36. B'tselem, "Torture by GSS".
 37. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 15. maddesinin 2. fıkrasında, kullanımı savaş, seferberlik ya da olağanüstü hallerde dahi durdurulamayacak haklar sayılmıştır: "savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz." Keza Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 4. maddesinde sınırlandırılmayacak ya da durdurulamayacak haklar sayılmıştır. Bunlardan biri de işkence yasağıdır. Bk.: Gemalmaz, Ulusüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri, 101.
 38. İsrail'deki süregelen olağanüstü hal hakkında bkz.: Navot, "Emergency As a State of Mind – The Case of Israel".
 39. International Commission of Jurists (ICJ), Israel Penal Law 5737-1977.
 40. İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. Maddesinde işkence şöyle tanımlanmaktadır: "Bu sözleşmenin amaçları bakımından "işken-ce" terimi, bir kişi üzerinde kasıtlı biçimde uygulanan ve o kişiden ya da üçüncü bir kişiden bilgi edinmek yahut itiraf elde etmek; o kişinin ya da üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği yahut gerçekleştirdiğinden şüphelenilen eylemden ötürü onu cezalandırmak; ya da o kişiyi ya da üçüncü kişiyi korkutmak yahut yıldırım/(sindirmek) için; ya da ayrımcılığın herhangi bir türüne dayanan nedenle, bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden bir başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut da bu eylemi onaylaması suretiyle yapılan ve gerek fiziksel/(bedensel) gerekse manevi/(zihinsel) ağır acı ve ıstırap veren herhangi bir eylemdir." Gemalmaz, Ulusüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri, 817
 41. Taj – Lambert, "Israeli Courts Cannot and Will Not Prosecute Israel's War Crimes".
 42. Committee against Torture, Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Israel, 13 ve 14. paragraflar.
 43. The Public Committee Against Torture, Torture in Israel 2023 Situation Report.
 44. The Public Committee Against Torture, Annual Report 2023.
 45. B'tselem, Wellcome to Hell: The Israeli Prison System as a Network of Torture Camps.
 46. Wafa, "Number of Palestinian Detainees Who Died in Israeli Custody Has Reached 40 Since Start of Israeli Genocide in Gaza".
 47. Eghbariah, "Toward Nakba As a Legal Concept", 887-992.